

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи

 О.Б. Жильцов

« 01 » _____ 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія музики
(І курс, І семестр)

Спеціальність 025 «Музичне мистецтво»
Освітній рівень перший (бакалаврський)

Інститут мистецтв

2017 – 2018 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.
Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи

А.О. Таранник

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1844117

(підпис) (прізвище, ініціали)
« _____ » 20 _____

Робоча програма «Історія музики» для студентів галузі знань 02 «Мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво» – 23 с.

Розробник: Ягодзинська Ірина Олександрівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Протокол від “ 29 ” серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри теорії та
методики музичного мистецтва _____ О.М. Олексюк
(підпис)

ЗМІСТ

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
I. Опис предмета навчальної дисципліни	7
II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
III. ПРОГРАМА	9
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I. Музика давнього світу	9
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Музичне Середньовіччя та Ренесанс	10
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Європейська музична культура XVII-XVIII ст.	12
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	13
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія музики» I курс, I семестр	16
V. ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	17
VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	19
VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ	21
IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	21
X. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ	22
XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	23

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу – надання та систематизація інформації щодо ключових епох європейської культури та спадкоємного зв'язку між ними, зазначення історичної циклічності культуротворчих процесів. Особлива увага приділяється здобуткам західноєвропейської та української музичної культури, з метою усвідомлення інтегративності процесів українського мистецтва із загальноєвропейським контекстом, генетичної спорідненості художніх явищ вказаних культур.

Завдання курсу:

- ознайомлення з еволюцією художніх стилів у європейському музичному мистецтві в аспекті історичних зрушень суспільної свідомості, зміни загальної «картини світу»;
- формування образно-емоційного ставлення у сприйнятті музичного матеріалу;
- розвиток навички визначати зв'язок музики з іншими видами мистецтва, літературою, образотворчим мистецтвом, ментальними установками та національними традиціями тощо;
- виховання естетичного та музичного смаку, формування критеріїв самостійної оцінки художнього цінності творів музичного мистецтва та перебігу сучасних процесів у музичній культурі;
- формування навичок аналітичного та критичного мислення,
- розвиток навички аналітично-пошукової роботи із використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- формування спеціального термінологічно-поняттєвого апарату знань;
- розширення музично-історичної ерудиції студентів.

У процесі вивчення курсу з історії зарубіжної музики студенти повинні **знати:**

- терміни та поняття, що складають категоріальний апарат курсу;
- періодизацію історії музичного мистецтва, етапи його розвитку;
- соціально-історичний та культурний контекст музичного явища, що вивчається;
- жанри та композиційні техніки (прийоми, типи komponування);
- головні («великі») музичні стилі та течії окремих епох, авторські стилі творчих індивідуальностей;
- життєвий та творчий шлях найбільш знаних композиторів, визначальні твори в історії музики та їхні особливості.

Студенти повинні **вміти:**

- дати визначення термінам та поняттям, які вміщує у себе курс;
- характеризувати головні тенденції розвитку музичного мистецтва у соціально-історичному та культурному контекстах;
- викласти зміст інформаційних тем курсу;
- розкрити зміст змін, які відбувалися з музичним мистецтвом на різних етапах його розвитку;
- слухати музику, образно висловлюватись щодо характеру, ідейного значення музичних творів, їх цінності;
- аналізувати засоби музичної виразності, визначати стиль та жанр творів, їх художню цінність, вирізняти типологічні та специфічні риси того або іншого музичного явища;
- вміти прив'язати за стильовими, жанровими та стилістичними ознаками музичні зразки, окремі музичні твори до різних історичних епох, індивідуальних композиторських стилів або «великих» стилів.

У процесі вивчення курсу студент формує такі **програмні компетентності:**

Загальні: комунікативна, інформаційна, науково-дослідницька, самоосвітня.

Фахові:

- методична — здатність застосовувати базові філософські, психолого-педагогічні та методичні знання і вміння для формування ключових і предметних компетентностей;
- музично-інформаційна і технологічна — здатність до самостійного пошуку музичного матеріалу в мережі Інтернет, репертуарних збірках, навчально-методичних посібниках.

Спеціальні:

- мистецтвознавча — знання історії музики, розуміння закономірностей становлення й розвитку музичного мистецтва різних країн у різні історичні періоди; знання творчого доробку композиторів різних епох та розуміння стилістичних і жанрових особливостей музичних творів; здатність застосовувати знання з історії музики та інших видів мистецтва у професійній діяльності.
- музично-теоретична — знання, розуміння і здатність застосовувати на практиці основні положення теорії музики, гармонії, поліфонії; здатність до теоретичного аналізу музичних творів різних форм, жанрів і стилів; сформованість музично-теоретичного тезаурусу.

Виклад матеріалу курсу зосереджено довкола принципів для історії музики моментів: формування та зміни великих стильових напрямків, виникнення і подальшого розвитку жанрів та еволюції творчості видатних композиторів. Історію розвитку європейського музичного мистецтва представлено в хронологічному порядку, передусім як історію розвитку «великих» історичних стилів. Вона подається у контексті парадигмальних змін наукової та художньої картини світу у кожен наступну епоху. Такий підхід дає змогу інтегрувати теми, присвячені спадщині різних національних шкіл, в межах стильових періодів або певних напрямків, відтак певним чином синхронізувати перехресні художні явища та процеси, представити їх типологічно спільні та специфічно відмінні риси.

Іншою наскрізною лінією курсу є розвиток музичних жанрів як виразників специфіки та динаміки буття музики як інституту культури. Із контексту жанрово-стильового розвитку музики виокремлюються постаті композиторів – як приклад індивідуального втілення провідних художніх тенденцій епохи. Зростання кількості портретних тем в курсі обумовлене логікою музично-історичного процесу – від анонімної творчості у добу Середньовіччя до розмаїття індивідуальних стилів у романтичну добу.

На семінарських заняттях рекомендовані такі форми роботи: слухання музики з подальшим аналізом твору або окремих засобів виразності; складання анотації до певного музичного прикладу; відшукування паралелей у живопису, літературі, поезії тощо; виконання окремих творів або їх фрагментів самими студентами (наприклад, нескладних романсів, фортепіанних мініатюр або полегшених перекладів симфонічних творів); самостійне опрацювання студентами нескладних тем (або окремих розділів); засвоєння музичної термінології.

В процесі вивчення предмету велика увага приділяється контролю знань. Контроль передбачає як перевірку знання теоретичного матеріалу, так і засвоєння музичних творів. Традиційними формами контролю залишаються музична вікторина, музичне тестування, теоретичне опитування (як усно, так і письмово), аналіз твору за інструментом.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. Опис предмета навчальної дисципліни

Предмет: процес навчання та виховання студентів вищого навчального закладу в умовах реформування та модернізації системи освіти в Україні, формування особистості фахівця вищої кваліфікації.

Курс	Напрямок, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS 7 кредитів	Шифр та назва галузі знань 02 «Мистецтво»	Нормативна Рік підготовки: 1 Семестри: 1
Змістові модулі: 1 семестр – 1—3 2 семестр – 4—7	Шифр та назва спеціальності 025 «Музичне мистецтво»	Аудиторні заняття: 42 год. Лекції: 22 години
Загальний обсяг дисципліни (години): 1 семестр – 90 годин 2 семестр – 120 годин	Освітній рівень перший (бакалаврський)	Семінарські заняття 20 годин Модульний контроль: 6 годин
Тижневих годин: 1 семестр — 2 год. 2 семестр — 3 год		Семестровий контроль: 30 годин Види контролю: екзамен Самостійна робота: 12 години

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви модулів і тем	Всього	Види занять і розподіл годин				
			Лек	Сем	Мкр	С/р	Сем/к
I семестр.							
Модуль I. Музика Давнього світу							
1.1.	Предмет історії музики. Музичні засоби виразності, стиль і жанр. Музика в системі мистецтв	3	2			1	
1.2.	Музична архаїка. Витоки українського музичного мистецтва: найдавніші часи	5	2	2		1	
1.3.	Музичний світ Античної Греції	5	2	2		1	
	Модульний контроль	2			2		
	Разом	15	6	4	2	3	
Модуль II. Музичне Середньовіччя та Ренесанс							
2.1.	Сакральне у музичному світі європейського Середньовіччя. Ars Antiqua та Ars Nova	7	2	4		1	
2.2.	Світська музична традиція середньовічної Європи. Музичне мистецтво Київської Русі.	5	2	2		1	
2.3.	Західноєвропейський музичний Ренесанс. Українська музика Відродження	3	2			1	
	Модульний контроль	2			2		
	Разом	17	6	6	2	3	
Модуль III. Європейська музична культура XVII-XVIII ст.							
3.1.	Музичне бароко. Постанови опери: Італія, Франція, Англія	10	4	4		2	
3.2.	Розквіт інструментальних шкіл XVII ст.: Італія, Німеччина, Польща	3	2			1	
3.3.	Слов'янське музичне бароко: національна специфіка. Партесний спів, духовний концерт	8	2	4		2	
3.4.	Творчість Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя	5	2	2		1	
	Модульний контроль	2			2		
	Семестровий контроль						30
	Разом	58	10	10	2	6	30
	Усього за I семестр	90	22	20	6	12	30

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I. Музика давнього світу

Тема 1.1. Предмет історії музики. Музичні засоби виразності, стиль і жанр.

Музика в системі мистецтв (2 год)

Функції музики як мистецтва; музична культура – об'єм та структура поняття. Поняття музичного образу. Інтоніяція як носій музичного смислу. Музична тема як втілення музичної думки. Провідні засоби музичної виразності: мелодія, гармонія, ритм, фактура, темп та інші. Проблема музичного тексту та розуміння музичного твору як феномену; поняття опус та опус-пост (В. Мартинов). Стиль як світоглядна категорія музичного мистецтва. Історична обумовленість категорії стилю, основні наукові визначення (об'єм та структура поняття), функції стилю в художній культурі. Стиль як найвища особливість творчості; єдність образної системи, прийомів і засобів художньої виразності, художній метод пізнання (вираження індивідуального сприйняття) світу. Поняття «художнього канону». Класифікація, типологія стилів. Стиль епохи, взаємовідношення стилів суміжних і несуміжних історичних епох. Стилізація, відмінність стилю від стилістики. Стилiстика як комплекс засобів, притаманний будь-якому музичному явищу. Стиль і жанр. Поняття «жанровий стиль», жанр як естетичний феномен; типологія і класифікація жанрів.

Тема 1.2. Музична архаїка. Витоки українського музичного мистецтва: найдавніші часи (2 год)

На території сучасної України учені досліджують спосіб життя людини починаючи із кам'яного віку (період палеоліту, мелоліту, неоліту). Основними джерелами відомостей про культуру цього періоду є археологічні знахідки. Про естетичні уявлення людей того часу свідчать різні прикраси, орнаменти на посуді тощо. Серед знахідок були й музичні інструменти. Одним із найдавніших музичних інструментів є ударні інструменти. В селищі Мезин на Десні був знайдений цілий ансамбль ударних інструментів, виготовлений з черепа мамонта та його кісток, на них були геометричні малюнки (епоха палеоліту 20000 р. до н.е.). На Буковині археологами були знайдені духові інструменти з рогів та кісток тварин (це була флейта часів пізнього палеоліту). Було також знайдено сім дудочок з часів неоліту у Маріупольському могільнику, які були виготовлені із пташиних кісток з тонкими стінами і зверху прикрашені поперечними насічками.

Тема 1.3. Музичний світ Давньої Греції (2 год)

Етапи розвитку давньогрецької музичної культури. Найстарші (хтонічні) міфи. Поняття міф, ритуал, символ. Дані про вірування, обряди й музику в епосі Гомера. Класичний період грецької культури (7-3 ст. до н.е.). Розквіт мистецтв. Музика як частина ритуалів. Синкретизм культури й особи музиканта. Сольна й хорова лірика. Театр як явище синтезу мистецтв, роль музики в театрі. Наука про музику як елітарне знання; музика і філософія (Платон, Арістотель). Постаць Орфея. Музика як частина космічної гармонії. Музика й математика (Піфагорейська школа). Аполонійський та діонісійський культу. Ритуал як віддзеркалення зодіакального руху. Елліністичний та римський періоди. (3 ст. до н.с. -- 3 ст. н.е.). Розробка першого виду давньогрецької нотації (інструментальна) у 5 ст. до н.е. Розробка вокальної нотації, особливості стилістики творів. Тетрахордна система. Прослуховування реконструйованих зразків давньогрецької музики (5 ст. до н.е., 3 ст. до н.е., 3 ст. н.е.)

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА №1

Дати відповіді на запитання

1. Дайте визначення поняттю синкретизм
2. Назвіть основні функції музики за Платоном
3. Перелічіть основні жанри давньогрецької музики
4. Назвіть основні функції прадавнього музичного інструментарію
5. З яких матеріалів виготовлені давні музичні інструменти, віднайдені на території сучасної України у 1960-х роках.
6. Стисло розкрийте сутність вчення Піфагора про музичні інтервали
7. Як називається найдавніший з відомих типів музичної нотації, започаткований у Давній Греції
8. Розкрийте різницю понять «стиль» і «стилістика»
9. Перелічіть основні джерела, з яких сучасні дослідники можуть отримати інформацію про музичний світ антиків
10. Назвіть основні риси музичного мислення, спільні для музичного мистецтва давнього світу, як Сходу так і Заходу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Музичне Середньовіччя та Ренесанс

Тема 2.1. Сакральне у музичному світі європейського Середньовіччя. Ars Antiqua та Ars Nova (2 год.)

Виникнення християнства, цілісність середньовічної особистості. Нова мистецька й музична естетика. Теорія образу. Основоположні ознаки богослужбового співу. Особливості ранньовізантійської християнської культури. Становлення богослужб, розвиток нових богослужбових жанрів. *Монодія* як провідний тип співу у ранньохристиянській церкві.

Шляхи розвитку європейської культури й мистецтва після розподілу християнського світу на два відгалуження за приналежністю до Східної або Західної Церкви. Роль XI ст. у формуванні двох типів ментальності європейської людини. Радикальні зрушення, пов'язані з переходом на лінійну нотацію, нове розуміння музики. Періодизація й характеристика етапів. Ранні форми багатоголосся, їх відношення до монодії; *григоріанський хорал*. Проблема «авторитетного зразка» (хоралу) як прояв канонічності, його відбиття в багатоголоссі. Органум, його види, формування функційної системи, нові жанри і форми. Готика, провідна роль Франції. Спільні ознаки в архітектурі, поезії, музиці. Роль міст і Парижу як культурного і наукового центру. Школа Нотр Дам та університет. Диференціація багатоголосся, виникнення "тотальної поліфонії" в багато-текстових мотетах. Проблема музичного часу, модальна ритміка.

Мистецтво нової епохи (Арс нова). Національні культурні центри (Франція, Італія, Англія). Шляхи перетворень, формування нового типу митця, твору. Французька музика "Нового мистецтва". Становлення стильових ознак в різних площинах. Нова жанрова система. Значення мензуральної нотації для багатоголосся, для форми. Ізоритмія - провідна ідея часу. Ізоритмічні мотети, їх характеристика як явища XIV ст., відгуку в XX ст. «Велика композиція» - Меса Г. де Машо - зразок для творчості в цьому жанрі до XX ст.

Тема 2.2. Світська музична традиція середньовічної Європи. Музичне мистецтво Київської Русі (2 год.)

Західноєвропейська світська музика середньовіччя. Особливості побутування. Ієрархія митців. Творчість трубадурів. Арабсько-іспанська генеза, зв'язок з феноменом лицарства. Куртуазія як модель комунікації. Темі поезії трубадурів. Жанрове розмаїття. Поширення творчості трубадурів у Європі та розвиток середньовічної ліричної поезії: північно-французькі трувери, німецький міннезанг. Мистецтво скоморохів, музично-поетичні особливості, інструментарій, проблеми впливів та стосунків з церквою.

Тема 2.3. Західноєвропейський музичний Ренесанс. Українська музика Відродження (2 год.)

Нова естетика, відбиття нових ідеалів у мистецтві Ренесансу. Зміна ціннісних орієнтацій у зв'язку з відкриттям античної спадщини. Людина як вища цінність та "міра всіх речей"; значення особистості, гуманізм та антропоцентризм. Культура як цілісність, нові ознаки музики. Зміна "картини світу", глибинна характеристика особливостей музичного твору. Нове розуміння музичного твору як творчості автора, композитора. Поняття **стилю** і його об'єм. Формування стильової системи, ознаки "класичності". Внутрішня еволюція ренесансної епохи і музики. Наростання нових факторів з середини XVI ст. Принципова важливість становлення інструментальної музики як незалежного мистецтва. Внесок різних національних шкіл та особлива вага Венеціанської. Творчість Д. Палестрини як кульмінаційне вираження у музиці ренесансного гармонійного світовідчуття. Особливості жанру мадригалу як вільної ліричної композиції. Нове у засобах музичної виразності мадригалів у зв'язку з поетичним текстом.

Новий етап розвитку візантійської церкви, пов'язаний із запровадженням Єрусалимського Уставу. Розквіт композиторської творчості у монастирському середовищі XIV - XV ст (Глікис, Короніс, Кукузель). Роль їхньої творчості для подальшого розвитку церковно-співочих традицій у всьому візантійському ареалі. Формування багатонаспівності. Продовження розквіту каллофонного стилю у поствізантійський період. Вплив каллофонії на слов'янську церковно-співочу традицію.

Збереження стилістики візантійського співу в поствізантійський час. Вплив на південнослов'янські та східнослов'янські традиції. Композиторські школи XVII, XVIII, XIX ст. Розробка нової нотації. Запис новою нотацією творів пізньо-та поствізантійського часу.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА №2

Дати відповіді на питання

1. Наведіть відомі Вам факти, щодо системи нотного запису Середньовіччя.
2. Яким був спів на початку середньовіччя у церкві. Чому він був таким?
3. Дайте визначення поняттю монодія.
4. Що таке григоріанський хорал.
5. Назвіть школи і композиторів, у творчості яких відбувся розквіт мистецтва органуму.
6. Перелічіть назви середньовічних світських музикантів, дайте переклад цих назв, назвіть країни, де вони працювали, назвіть відомі Вам прізвища.
7. Хто є автором першої оригінальної меси.
8. Дайте визначення жанрам: мотет, мадригал
9. Зазначте основний музичний інструментарій музикантів Київської Русі
10. Перелічіть представників Флорентійської камерати та зазначте, у чому полягає їх історична роль.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Європейська музична культура XVII-XVIII ст.

Тема 3.1. Музичне мистецтво бароко. Постановня опери: Італія, Франція, Англія (4 год.)

Мистецтво Нового часу. Епохальні зміни й характеристика нової культурної парадигми. Новочасна "картина світу", значення наукових відкриттів, філософського дискурсу для трагічного сприйняття дійсності. Порухення ренесансної гармонії, інше співвідношення "людина-світ". Художні ідеали та принципи мистецтва бароко, поняття «барокова модель». Провідні естетичні принципи, втілення в музиці. Роль опозицій, антитез, контрастів, зміна стилістики. Хорові твори та інструментальні і вокальні мініатюри різні формотворчі засади. Риторика, теорія афектів. Музична риторика, нова роль поліфонії та домінантне значення гармонії як засоба виразовості. Національні школи (Г. Шютц і розвиток венеціанської школи, римська школа, польська школа).

Витоки опери. Культурно-історичні передумови зародження жанру в Італії. Сюжети, структура, стиль перших *drama per musica*. «Орфей» К.Монтеверді як кульмінація ранньобарокової опери. Національні та стилістичні особливості англійської та французької опери бароко. Музичний театр Ж. Б. Люллі та Генрі Персьолла.

Тема 3.2. Розквіт інструментальних шкіл XVII ст. (2 год)

Вдосконалення музичного інструментарію та розквіт інструментальної музики. Італійська скрипкова школа. Розширення арсеналу виразових засобів струнно-смичкових. Творчість А. Вівальді. Жанр інструментального концерту (*concerto grosso*). Розмаїття стильових течій: маньєризм, рококо, власне бароко, передкласичні тенденції. Творчість французьких клавесиністів та її зв'язок зі стилем рококо. Орнаментика. Танцювальні сюїти та *orders*.

Тема 3.3. Слов'янське музичне бароко: національна специфіка. Партесний спів, духовний концерт (4 год.)

Український варіант європейської моделі музичного бароко. Особливість українського бароко як опонента Середньовіччю - ренесансні риси (Н.Герасимова-Персидська). Характеристика обох культурних парадигм. Специфіка історичної ситуації і цілісність культури. Нове музичне мистецтво в його відношеннях до західного та до національної традиції. Зміна нотації, багатоголосся на акордовій основі, формування власної «музичної мови». Пов'язання з Венеціанською та Римською школами, польською музикою, німецькою (Шютц). Функціонування жанрової системи. Концентрація творчих зусиль на хоровому мистецтві.

Характеристика стилів традиційного церковного співу в Україні та Росії цього періоду. Полістилістичність у церковно-монодійній сфері. Формування нової стилістичної верстви у знаменному співі. Строчно-демественний спів, його стилістичні риси. Партесний спів в Україні як новий стиль (стосовно монодії). Роль західноєвропейських традицій в його формуванні (протестантський хорал, хорова поліфонія). Паралельно формування новочасного стилю в українській монодії. Нові монодійні наспіви, духовні пісні (канти) й партесний спів як виразники стилю бароко у східнослов'янській музиці.

Шкільна драма, кант. Творчість Феофана Прокоповича, Григорія Сковороди. Новий стиль духовної музики: духовний концерт А. Веделя, Д. Бортнянського, М. Березовського.

Тема 3.4. Творчість Й.С. Баха та Г. Ф. Генделя (2 год)

Місце творчості Й. С. Баха в історії світової музики. Своєрідність прочитання жанрових канонів бароко, синтезування традицій різних національних композиторських шкіл, оновлення німецької музичної традиції. Етапи творчої біографії. Образи, ідеї музики Баха. Доля спадщини. Жанри творчості: органна музика. Історія протестантського хоралу. Жанр хоральної прелюдії. Поєднання імпровізаційного та композиційного у «малих циклах»: токкати та фуґи, прелюдії і фуґи, фантазії і фуґи. Основні принципи побудови фуґи як поліфонічної форми. Інструментальна творчість. Кантатно-ораторіальна творчість, її зв'язок із релігійними ідеями.

Життєтворчих шлях Г.Ф. Генделя. Тяжіння до масштабних світських жанрів – опери та ораторії. Риси індивідуального стилю (зростання ролі мелодії та гомофонного викладу, гімнічність інтонації). Оперний доробок Генделя. Італійська опера-seria як його провідний жанровий тип. Його особливості (сюжети, коло ідей та образів; функція, структура, типологія сольних номерів – арій да саро; функція і різновиди речитативів). Жанр ораторії. Спільні і відмінні риси з оперою, месою, пасіонами (роль хору, переважання епічного первення над драматичним, позацерковні умови виконання). Своєрідність відбиття біблійних легенд та євангельських тем в ораторіях Генделя.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА №3

Дати відповіді на запитання

1. Назвіть країну, у якій виникла опера.
2. Назвіть перші опери та їхніх авторів.
3. Яке жанрове визначення отримала опера у Франції.
4. Назвіть першу французьку оперу, хто її автори.
5. Яка різниця між італійською та французькою увертюрою.
6. Які національні особливості опери «Дідона і Еней»
7. Що таке риторичні фігури
8. Розкрийте значення барокової риторики для музичного мистецтва барокової доби
9. Дайте визначення жанрам кантата, ораторія, сюїта
10. Що таке партесний спів

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Музика Давнього світу

Семінарське заняття №1 (2 год.)

Українська музика найдавнішого часу

1. Функції музики у первісному суспільстві, музика і ритуал.
2. Основні типи музичних інструментів давніх часів
3. Історія проблеми давньої української музики

Література: 7-16

Семінарське заняття №2 (2 год.)

Музична культура Давньої Греції

1. Музика і міф. Постаць Орфея в давньогрецькій міфології
2. Жанри давньогрецької музики

3. Естетичні та філософські уявлення про музичне мистецтво у Давній Греції
4. Тетрахордна організація звукоряду
5. Функції музики в античному театрі

Література: 22,23

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Музичне Середньовіччя та Ренесанс Семінарське заняття № 3 (4 год.)

Від григоріанського хоралу до першої оригінальної меси: музична готика

1. Монодія. Медіоланський спів, григоріанського хорал, стиль *cantus planus*.
2. Ранні форми багатоголосся. Творчість школи Нотр-Дам, постаті Леоніна та Перотіна.
3. Музична естетика готики. Явище ізоритмії
4. Метризований органум та ізоритмічний мотет.
5. Творчість Гійома де Машо: перша авторська меса

Література: 3,19,23

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

Світська музична культура середньовіччя: Західна та Східна Європа

1. Музично-поетична діяльність трубадурів.
2. Музично-поетична діяльність труверів.
3. Шпільмани, жонглери, менестрелі.
4. Жанри і теми творчості трубадурів, труверів, меннезігерів.
5. Особливості музично-поетичної творчості скоморохів.

Література: 19,23

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Європейська музична культура XVII-XVIII ст.

Семінарське заняття №5 (4 год.)

Музичне бароко. Постановня опери: Італія, Франція, Англія

1. Клаудіо Монтеверді – творець першої опери. «Орфей»
2. Особливості музичного театру англійців та постать Генрі Пьорселла.
3. «Дідона та Еней»: історія та доля твору, національні особливості мови та композиції.
4. Народження французької опери: Ж.-Б. Люлі. «Арміда»

Література: 1,2,4,17

Семінарське заняття №6 (2 год.)

Українське бароко: національна специфіка

1. Партесний спів – стилістичні ознаки явища
2. Роль шкільної драми у розвитку професійного музичного мистецтва України
3. Музично-поетичні особливості жанру кантів
4. Духовний концерт як кульмінація нового стилю вокально-хорової поліфонії.
5. Творча постать А. Веделя
6. «Мусікійська грамати́ка» Миколи Дилецького як перший зразок музичної педагогіки

Література: 5-10, 12-16

Семінарське заняття №6 (2 год.)

Кантатно-ораторіальна та інструментальна творчість Й.С. Баха і Г.Ф. Генделя

1. Творчий портрет Й.С. Баха
2. Ораторіальна творчість Й.С. Баха.
3. Творчий портрет Г.Ф. Генделя.
4. Жанр Concerto grosso: витоки, типові риси.
5. Опер Г.Ф. Генделя. «Рінальдо»

Література: 1,17,18,21

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія музики» I курс, I семестр

Разом 90 год.: лекцій – 22 год., семінарські – 20 год., МКР – 6 год., самостійна робота – 12 год., семестровий контроль – 30 год.

Модулі	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3			
Назва модуля	Музика Давнього світу			Музичне Середньовіччя і Ренесанс			Європейська музична культура XVII-XVIII ст.			
Кількість балів за модуль	65 балів			76 балів			105 балів			
Теми лекцій	1.1.	1.2.	1.3.	2.1.	2.2.	2.3.	3.1.	3.2.	3.3.	3.4.
	Предмет історії музики. Музичні засоби виразності, стиль і жанр. Музика в системі мистецтв	Музична архаїка Вітоки українського музичного мистецтва: найдавніші часи	Музичний світ Античної Греції	Сакральне у музичному світі європейського Середньовіччя. Ars Antiqua та Ars Nova	Світська музична традиція середньовічної Європи. Музичне мистецтво Київської Русі.	Західноєвропейський музичний Ренесанс. Українська музика Відродження	Музичне бароко. Постанови опери: Італія, Франція, Англія	Розквіт інструментальних шкіл XVII ст.: Італія, Німеччина, Польща	Слов'янське музичне бароко: національна специфіка. Партезний спів, духовний концерт	Творчість Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя
Лекції (всього 11 балів)	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Семінарські заняття (всього 110 балів)		1+10	1+10	2*(1+10)	1+10		2*(1+10)		2*(1+10)	1+10
Самостійна робота (всього 50 балів)	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56
Види поточного контролю (всього 75 балів)	Модульна контрольна робота (25 балів)			Модульна контрольна робота (25 балів)			Модульна контрольна робота (25 балів)			
Підсумковий контроль (екзамен – 60 балів)	ПМК (екзамен) Усього – 246 балів, коефіцієнт – 4,1									

V. ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Зміст завдань	Кількість годин	Академ. контроль	Бали	Літ-ра
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Музика Давнього світу						
1.1.	Предмет історії музики. Музичні засоби виразності, стиль і жанр. Музика в системі мистецтв	<ul style="list-style-type: none"> • Опрацювати літературу до теми. • Законспектувати відповідні до теми розділи роботи Є. Назайкінського «Стиль и жанр в музыке». • Розрізняти «великі» історичні стилі, класифікувати стилі: історичний, національний, індивідуальний атворський; • Знати основні жанри в музиці 	1	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.2.	Музична архаїка. Витоки українського музичного мистецтва: найдавніші часи	<ul style="list-style-type: none"> • Прослухати окремі зразки звучання архаїчних музичних інструментів • Скласти уявний каталог музично-археологічних знахідок на території України 	1	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.3.	Музична культура Давньої Греції	<ul style="list-style-type: none"> • Охарактеризувати уявлення про музику Піфагора, Аристотеля, Платона. • Дослідити розвиток міфа про Орфея у мистецтві подальшого часу • Охарактеризувати театр атичності. Визначити роль музики у ньому • Опрацювати літературу за темою • Знати різницю між синкретизмом і синтезом 	1	Опитування Письмова робота	5	Див. літературу до теми
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Музичне Середньовіччя та Ренесанс						
2.1.	Сакральне у музичному світі європейського Середньовіччя. Ars Antiqua та Ars Nova	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчити структуру католицької служби. Знати частини месси. • Роль музики у католицькому богослужінні. • Розуміти відмінності між монодією і григоріанським хоралом • Прослухати різні види органумів, зразки ранньовізантійської монодії, середньовічний мотет • Вивчити та проспівати григоріанський хорал 	1	Опитування	5	Див. літературу до теми
2.2.	Світська музична традиція середньовічної Європи. Музичне мистецтво Київської Русі.	<ul style="list-style-type: none"> • Визначити місце та функцію музику у епоху Середньовіччя. • Розкрити сутність явища куртуазне мистецтво • Знайти моменти спільності та розбіжності між Античністю і Середньовіччям. • Дати визначення жанрам світської музичної творчості: гокет, віреле, баллата, альба. • Законспектувати літературу до теми. 	1	Опитування	5	Див. літературу до теми

2.3.	Західноєвропейський музичний Ренесанс. Українська музика Відродження	<ul style="list-style-type: none"> Дати визначення жанру мадригалу Прослухати «Месу Папи Марчелло» Дж. Палестріни Охарактеризувати діяльність Флорентійської камерати 	1	Опитування	5	Див. літературу до теми
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Європейська музична культура XVII-XVIII ст.						
3.1.	Музичне бароко. Постанови опери: Італія, Франція, Англія	<ul style="list-style-type: none"> Вивчити історичний контекст виникнення опери у Італії. Охарактеризувати оперні школи Італії, Франції, Англії Прослухати оперні твори Ж.Б. Люлі («Арміда»), Г. Перселла («Дідона і Еней»), К. Монтеверді («Орфей» у постановці Ж.П.Поннеля та сучасних режисерських рішеннях). Вміти характеризувати вокальне мистецтво сопраністів як естетичний феномен. Знати імена оперних примадон XVII-XVIII століття 	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
3.2.	Розквіт інструментальних шкіл XVII ст.: Італія, Німеччина, Польща	<ul style="list-style-type: none"> Опрацювати літературу за темою. Визначити особливості структурування французьких сюїт. Прослухати клавесинні сюїти Ж. Ф. Рамо, Л. Куперена. Охарактеризувати англійську верджинальну школу. Прослухати «Пори року» А. Вівальді 	1	Опитування	5	Див. літературу до теми
3.3.	Слов'янське музичне бароко: національна специфіка. Партесний спів, духовний концерт	<ul style="list-style-type: none"> Опрацювати літературу за темою Прослухати духовні концерти А.Веделя, скласти анотація до одного з них Прочитати «МУсікійську граматику» Миколи Ділецького Вміти розрізняти партесний спів і духовний концерт Вивчити і заспівати два або більше кантів релігійного або світського характеру Розіграти в ролях фрагмент шкільної драми Феофана Прокоповича 	2	Опитування	5	Див. Літератур у до теми
3.4.	Творчість Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя	<ul style="list-style-type: none"> Створити хронологічну таблицю життя І. С. Баха. Прослухати кантати та ораторії композитора, дати їм характеристику. Дослідити історію протестантського хоралу Створити хронологічну таблицю життя Г. Ф. Генделя. Прослухати оперу «Рінальдо» Прослухати інструментальний цикл «Музика на воді» 	1	Опитування	5	Див. Літератур у до теми
Разом			12		50	

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення із дисципліни «Історія музики» оцінюються за кредитно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю подано у таблиці.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів за одиницю	Одиниць	Всього
1.	Відвідування лекційних занять	1	11	11
2.	Робота на семінарських заняттях	11	10	110
3.	Модульна контрольна робота	25	3	75
4.	Самостійна робота	5	10	50
Всього без підсумкового контролю		246		
Підсумковий рейтинговий бал		60		

Коефіцієнт — 4,1

У процесі оцінювання навчальних досягнень бакалаврів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, співбесіда, залік.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове опитування; повідомлення, доповідь, реферат.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками.
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімальний можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1 – 34 балів	Незадовільний з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Розподіл балів, що присвоюються бакалаврам

МОДУЛІ										Модульні контрольні роботи ЗМ 1, ЗМ 2, ЗМ 3
Змістовий модуль 1 (відвідування лекцій, семінари, самостійна робота)			Змістовий модуль 2 (відвідування лекцій, семінари, самостійна робота)			Змістовий модуль 3 (відвідування лекцій, семінари, самостійна робота)				
T1	T2	T3	T1	T2	T3	T1	T2	T3	T4	
6	17	17	28	17	6	29	6	29	17	75

Разом: **246** балів

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;

- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу на семінарських, відвідування лекцій, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих або електронних завдань.

Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на лекційних, семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:

Словесні: лекція, семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

2. За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1. Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

Опорні конспекти лекцій; робоча навчальна програма; навчальні посібники; збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів; комплект друкованих завдань для підсумкового контролю; завдання для ректорського контролю

знань студентів з навчальної дисципліни.

Х. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Музика в ритуалі прадавнього світу. Музика і міф.
2. Піфагор і музична теорія числа (піфагорейська школа)
3. Синкретизм музичного мислення Античного світу. Давньогрецький театр
4. Монодія раннього Середньовіччя. Амвросіанський спів. Візантійський спів. Григоріанський хорал.
5. Музична готика. Ранні форми багатоголосся. Школа Нотр-Дам (Леоніні та Перотін).
6. Ars Nova та Ars Antiqua: сутність явища ізоритмії. Жанри, особливості композиції.
7. Світська традиція середньовічної Європи: музично-поетична творчість труверів, менестрелів, трубадурів
8. Нові співи доби Відродження. Мотет, мадригал і мадригалізма.
9. Творчість Дж. Палестріни, новий стиль вокальної поліфонії.
10. Клаудіо Монтеверді. «Орфей» - перший оперний шедевр, мадригали.
11. Генрі Пьорселл і народження англійської опери: витоки на національні особливості жанру. «Дідона та Еней»
12. Ж.-Б. Люлі і особливості становлення французької опери доби бароко.
13. Інструментальні школи європейського бароко: Італія, Франція, Німеччина, Польща.
14. Творчість Антоніо Вівальді та представників венеціанської композиторської школи.
15. Творчий портрет Й. С. Баха, проблематика творчості, періодизація.
16. «Пассіони» Й. С. Баха як взірць кантатно-ораторіального жанру барокової доби.
17. Український партесний концерт як стильовий синтез ідей Ренесансу та бароко
18. Розквіт духовного концерту: творчість А. Веделя.
19. Особливості музично-поетичної творчості скоморохів, інструментарій, система жанрів.
20. Візантійська монодія на київських теренах: знаменний розспів, київський розспів.
21. Шкільна драма в історії становлення професійної музичної культури України
22. Релігійні та світські канти України XVII ст.

ХІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Арнонкур Николаус. Мои современники. Бах, Моцарт, Монтеверди / Н. Арнонкур. – М. : Издательский дом «Классика – XXI», 2005. – 280 с.
2. Барбье Патрик. История кастратов. [Пер. с фр. Елены Рабинович]. – СПб.: Издательство Ивана Лимбаха, 2006. – 304 с.
3. Булычева Анна. Звуковые образы готики. – М., «Квадратон», 2011.
4. Булычева А. Сады Армиды. Музыкальный театр французского барокко / А. Булычева. – М., 2004. – 464 с.
5. Герасимова-Персидская Н. Партесный концерт в истории музыкальной культуры / Н. Герасимова-Персидская. — М., 1983.
6. Історія української музичної культури: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л. П. Корній, Б. О. Сюта. – К. : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2011. – 736 с.
7. Історія української музики в 6 томах [ред. М. Гордійчук] — К. : Наукова думка, 1989–1991.
8. Історія української музики: творча діяльність видатних музикантів України кінця ХІХ — другої половини ХХ століть: навч. посіб. / упоряд.: В. В. Белікова; Криворіз. держ. пед. ун-т. — Кривий Ріг: Вид. дім, 2008. — 232 с. — укр.
9. Історія української музики: навч. посіб. для студ. ф-тів мистецтв вищ. навч. закл. / В. В. Белікова; Криворіз. пед. ін-т, ДВНЗ «Криворіз. нац. ун-т». — Кривий Ріг: Видавн. дім, 2011. — 467 с.
10. Історія української музики. Від найдавніших часів до першої чверті ХІХ століття: навч. посіб. для студентів вищ. муз. навч. закл. / С. Й. Лісецький; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — Київ, 2015. — 147, [1] с. — укр.
11. Іванова І., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери (навчальний посібник).– К.: Заповіт, 1998.
12. Корній Л. Історія української музики / Л. Корній. — Т. 1. — Київ-Харків-Нью-Йорк, 1996.
13. Корній Л. Історія української музики / Л. Корній. — Т. 2. — Київ-Харків-Нью-Йорк, 1998.
14. Корній Л. Історія української музики / Л. Корній. — Т. 3. — Київ-Харків-Нью-Йорк, 2001.

15. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови: [монографія] / О. Козаренко ; Наук. т-во ім. Т. Шевченка, Українознавча б-ка НТШ, число 15. — Львів: НТШ, 2011. — 286 с.
16. Лісецький С. Й. Історія української музики. Від ХІХ до першої чверті ХХ століття : навчальний посібник для студентів вищих музичних навчальних закладів / С. Й. Лісецький. — Київ, 2017
17. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики / М. Лобанова — М., СПб : Центр гуманитарных инициатив, 2013. — 336 с.
18. Милка А.П., Шабалина Т.В. Занимательная бахиана. В двух томах / А. П.Милка, Т.В.Шабалина. — М., 2001. — 208 с.
19. Сапонов М. Менестрели. Книга о музыке средневековой Европы / М. Сапонов. — М., 2004. — 400 с.
20. Словник античної мітології / Упоряд. Козовик І.Я., Пономарів О.Д. — Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. — 312 с.
21. Харнонкурт Ніколаус. Музика як мова звуків. Шлях до нового розуміння музики. - [Пер. з нім. Георгій Курков]. — Суми: Собор, 2002. — 184 с.
22. Hagel S. Ancient Greek Music: A New Technical History. — Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2010.
23. Taruskin R. Oxford History of Western Music. Vol 1,2. — Oxford University Press, 2009.